

027.7:[316.774:004.77]

Інформаційні ресурси, інтелектуальна власність, комунікації в освітньо-науковій та інноваційній сферах: філософсько-правові та прикладні аспекти: Матеріали круглого столу / 12 травня 2017 р., м. Вінниця / Упорядники : Довгань О. Д., Беланюк М.В., Лапшин С.А., Радзівська О.Г., Яременко О. І. ; ВДПУ, НДІП НАПрН України. – Київ : Видавничий дім «АртЕк», 2017. – 227 с.

Білоус В.С. Впровадження інноваційно-комунікаційних сервісів у бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського / В.С. Білоус, Н.І. Лазаренко // Інформаційні ресурси, інтелектуальна власність, комунікації в освітньо-науковій та інноваційній сферах: філософсько-правові та прикладні аспекти : матеріали круглого столу. 12 травня 2017 р., м. Вінниця / упорядники : Довгань О. Д., Беланюк М.В., Лапшин С.А., Радзівська О.Г., Яременко О. І. ВДПУ ; НДІП НАПрН України. – Київ : Видавничий дім «АртЕк», 2017. – С. 49-60.

Білоус В.С.

*директор бібліотеки Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського*

Лазаренко Н.І.

*кандидат педагогічних наук, доцент, ректор Вінницького державного
педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ СЕРВІСІВ У БІБЛІОТЕЦІ ВІННИЦЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО

У статті піднято питання діяльності бібліотеки щодо адаптації науково-педагогічних працівників університету до реалій цифрового простору. Акцентовано увагу на створення та функціонування інноваційно-комунікаційних сервісів у бібліотеці. Відмічено новизну та роль бібліотеки у впровадженні наукометричних методів вимірювання.

Ключові слова: інновації у бібліотеці, електронні ресурси, електронна бібліотека, інформаційні комунікації, цифровий простір, наукометричні методи, бібліотека Вінницького педуніверситету.

The article raised questions of library activity on adaptation scientific and pedagogical employees of the University to the realities of the digital space. The attention is focused on the establishment and functioning of innovative communication services in the library. Noted the novelty and the role of the library in the implementation of scientific methods of measurement.

Key words: innovation in the library, electronic resources, electronic library, information communication, digital space, scientometric methods, the library of the Vinnytsia pedagogical University.

Актуальність дослідження. Сьогодні важливим для України є необхідність збільшення рівня присутності науки у глобальному науково-інформаційному просторі, підвищення рівня її впливовості у світі. Університети розвивають інституційні політики та стратегії щодо контролю та якістю результатів

досліджень з метою їх розповсюдження, відкритості, доступності та наукового впливу. Сьогодні актуальним є питання збільшення внеску бібліотек вищої школи у розвиток інституціональних місій і цілей, впровадження нового спектра послуг, спрямованих на підтримку фахової комунікації, моніторинг, аналіз та інтеграцію результатів досліджень до світового наукового простору формування позитивного іміджу установи у країні та світі [6, с.15].

Адаптація навчального закладу до цифрового ландшафту є необхідністю, яка ефективно реалізується у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, керуючись не лише технологічною та економічною доцільністю, але й нормативно-правовими актами [1].

Глобалізація інформаційно-комунікаційних технологій, трансформація вищої освіти вимагають від бібліотеки вищого навчального закладу якісного бібліографічно-інформаційного обслуговування, формування інформаційного поля та оперативного доступу до інформації користувачів освітянської галузі, впровадження інноваційних технологій у бібліотечну діяльність.

Аналіз досліджень. Питанню діяльності бібліотеки та створення інноваційно-комунікаційних бібліотечних сервісів присвячено чимало робіт, дана тема розглядається на наукових конференціях, семінарах, висвітлюється на сторінках фахових видань. Дана проблематика знаходиться у полі зору вчених та практиків бібліотечної справи Бондаренко Т., Бруй О., Головахи С., Колесникової Т., Назаровця С., Сербіна О., Ярошенко Т. та багатьох інших.

За умов інформатизації суспільства та реформування вищої школи відбуваються суттєві зміни та активізація не лише інформаційного ресурсу, а й всього потенціалу бібліотеки, максимальне наближення її до потреб і сподівань користувачів. **Мета статті** – показати на досвіді роботи освітянської книгозбірні впровадження інноваційно-комунікаційних сервісів у бібліотеці та їх роль щодо адаптації університетської науки у світовому інформаційному просторі.

Виклад основного матеріалу. Бібліотеки сучасного вищого навчального закладу різноманітними ефективними формами та методами роботи прагнуть, щоб рівень наданих ними послуг відповідав європейським стандартам, активно розвивають нові напрями діяльності, беруть на себе відповідальність за

поширення результатів наукових досліджень учених інституції, адаптують університетську науку у світовий інформаційний простір. Це супроводжується впровадженням нових сервісів, які найбільш затребувані користувачами у ході наукових досліджень.

Якісні зміни, які на часі відбуваються у бібліотечно-інформаційному середовищі, характеризуються загальними тенденціями, пов'язаними з: широким розповсюдженням електронних ресурсів; впровадженням та розвитком нових інформаційних технологій, які забезпечують процеси створення електронних ресурсів, цифрового збереження та доступу до бібліографічної, текстової, візуальної та іншої інформації; тенденцією збільшення віддалених користувачів; підвищенням вимог до послуг, які надаються бібліотеками.

Активне зростання затребуваності бібліотеки як інформаційного посередника між користувачем та безмежним світом інформації обумовлено багатьма факторами, серед яких можна виділити наступні: розвиток інтеграційних процесів національної освіти у європейське і світове освітнє товариство; запобігання інформаційній ізоляваності учених та прискорення їх інтеграції до світової наукової спільноти.

Бібліотеки, як науково-інформаційні центри ВНЗ, створюють інноваційно-комунікаційні сервіси, які: забезпечують інформаційну підтримку науково-дослідницької діяльності; впроваджують в практику діяльності нові моделі наукової комунікації (інституційні репозитарії, видавництво е-журналів, освітні платформи та ін.); інтегрують результати наукових досліджень до світових БД науково-технічної інформації; вимірюють вплив та видимість результатів наукових досліджень ВНЗ у світі; сприяють формуванню бренду вченого.

Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського позиціонується як гетерогенна бібліотека: поряд з традиційними паперовими ресурсами активно формується потужна електронна бібліотека. На разі інформаційно-бібліографічні ресурси бібліотеки становлять понад 500 тис. одиниць зберігання.

Акценти університетської бібліотеки спрямовуються на подальше формування електронних ресурсів, популяризацію ідей відкритого доступу,

побудову загальнодоступних архівів наукової інформації, підвищення вебметричного рейтингу університету. Тенденцією просування бібліотеки у цифровому середовищі є створення цифрових колекцій, формування контент-стратегії бібліотеки [3, с.9].

В університетській бібліотеці створено електронну бібліотеку, активно формуються електронні документи, надається доступ до світових інформаційних ресурсів. Наразі електронний каталог бібліотеки нараховує майже 300 тис. бібліографічних записів, серед яких бази даних: книга; повні тексти; медіа ресурси; праці викладачів; автореферати та дисертації тощо.

Бібліотека сприяє підвищенню рейтингу вищого навчального закладу та формуванню бренду вченого. Відповідно до потреб користувача, бібліотека постійно удосконалює технології акумуляції суспільно значущої інформації, забезпечує широкий доступ до власних ресурсів, послуг і продуктів, гармонійно поєднує традиційні та електронні форми у бібліотечному сервісі, виступає навігатором та посередником у сучасній системі інформаційно-комунікативної діяльності.

З метою повноцінного забезпечення фахових потреб студентів та наукових працівників освітянської галузі здійснюється доступ до всіх бібліотечно-інформаційних ресурсів як власного виробництва, так і придбаних, бібліотека застосовує сучасні досягнення в галузі інформаційних, комунікаційних і мультимедійних технологій, активно впроваджує їх в бібліотечні процеси. Велика увага акцентується на напрямках наукової комунікації в електронному середовищі, що базується на феномені «відкритого контенту».

У бібліотеці започатковано комплекс електронних послуг, спрямованих на забезпечення інформаційних потреб наукових співробітників, аспірантів, викладачів та студентів вищих навчальних закладів, впроваджуються нові цифрові послуги із супроводу університетської науки: організація інституційного репозитарію; бібліотечне видавництво; інтеграція наукових публікацій до міжнародного наукового інфопростору; вимірювання впливу та видимості результатів наукових досліджень ВНЗ.

Вагомим джерелом інформації виступає сайт бібліотеки, який є інтерактивним інструментом з надання інформаційних послуг користувачам, багатофункціональним інструментом для просування електронних ресурсів, організації доступу до них, наданні різних продуктів та послуг.

Всесвітня мережа Інтернет надає можливість науковим працівникам університету зробити результати досліджень доступними у відкритому доступі. З цією метою є потреба науковим працівникам університету розміщувати наукові праці у відкритому доступі. Одним із шляхів цього є Інституційний репозитарій – джерело забезпечення вільного доступу до наукових матеріалів університету та сприяння підвищенню престижу університету. Бібліотекою розроблені та затверджені вченою радою університету документи: Положення про Електронну бібліотеку, Положення про Електронний каталог бібліотеки, Положення про «Інституційний репозитарій (електронний архів) Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (ІrVSPU)». Інституційний репозитарій, окрім зазначених регламентуючих документів, керується такими:

- Закон України "Про бібліотеки і бібліотечну справу" (№ 32/95-ВР від 27.01.1995);
- Закон України "Про авторське право і суміжні права" (№ 3792-12 від 23.12.1993);
- Закон України "Про Національну програму інформатизації" (№ 74/98-ВР від 04.02.1998) та Закон України "Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки" (№ 537-V від 09.01.2007);
- Закон України "Про електронні документи та електронний документообіг" від 22.05.2003 № 851;
- Закон України "Про захист інформації в автоматизованих системах (№ 80/94-ВР від 05.07.1994);
- ГОСТ 7.1-2003. «Библиографическая запись. Библиографическое описание» (міждержавний стандарт);
- ГОСТ 7.82-2001. «Библиографическая запись. Библиографическое описание электронных ресурсов» (міждержавний стандарт).

IrVSPU передбачає зберігання матеріалів в електронному сховищі даних на сервері бібліотеки (університету) та організацію он-лайн доступу до нього через веб-інтерфейс. Створюється за допомогою програмного забезпечення відкритого доступу DSpace, що дозволяє інтегрувати електронний репозитарій у міжнародні реєстри ROAR, OpenDOAR та інші.

Відкритий доступ не відмінює авторського права. Особисті немайнові права автора не відчужені і зберігаються за автором незалежно від способу публікації. Виняткове право на твір автор реалізує, добровільно ухвалюючи рішення про представлення своєї публікації в Інтернеті та підписуючи Угоду, в якій зазначається ступінь захисту матеріалу (вільне використання, обмежене використання, тільки для читання) та згода на включення матеріалів у відповідну рубрику (колекцію).

Інституційний репозитарій включає електронні повнотекстові документи з фондів бібліотеки, що не мають обмежень на авторське та суміжні права, або надаються бібліотеці правовласниками на основі «Правил прийому, обліку і розміщення електронних наукових та навчально-методичних матеріалів у бібліотеці» та розміщуються на сайті бібліотеки. Твір не може бути розміщений у репозитарії, якщо він порушує права людини на таємницю її особистого та сімейного життя, завдає шкоди громадському порядку, здоров'ю та моральному стану особистості, містить інформацію, що охороняється державою.

Інтернет-ресурси бібліотеки сьогодні є інструментами організаційного, інформаційно-бібліографічного та культурно-просвітницького інформування користувачів бібліотеки. Інтернет-простір бібліотеки розширено за рахунок використання хмарних технологій, зокрема Google+. Бібліотека використовує Google-drive для обміну та спільного формування файлів. Постійно вдосконалюється структура блогу бібліотеки, створюються флеш-альбоми та Google-альбоми [1]. Використання у роботі web-технологій надає користувачам різнопланову інформацію на основі БД ЕК, активно пропагувати фонди за допомогою віртуальних сервісів. Сучасне бібліотечне інформаційне середовище, сформоване на платформі Web.2.0, створює нові можливості для організації інтерактивної інформаційної взаємодії бібліотеки з користувачами за рахунок

використання соціальних мереж. Мережеві інформаційні ресурси забезпечують бібліотеці роль інформаційно-освітнього центру. Бути в мережі – вкрай важливо для сучасного студента та викладача. Бібліотека реагує на потребу часу, постійно присутня в інформаційному медіапросторі, шукає нові шляхи поширення наукових та технологічних знань, використовує існуючі можливості Інтернету, у т. ч. соціальні мережі, які сьогодні є одними з найпопулярніших і затребуваних засобів комунікації. Соціальні мережі – це перспективні інструменти для інформування про бібліотечні заходи, активізації комунікації «бібліотека-читач», механізм оперативного зворотного зв'язку та низка інших можливостей [4].

Освітнянська книгозбірня бере активну участь в системі інформаційних обмінів. Продовжується корпоративна взаємодія з бібліотеками різних систем і відомств зі створення Центрального всеукраїнського та регіонального корпоративних каталогів. Спільно з освітянськими бібліотеками беремо участь у формуванні інтегрованого інформаційного ресурсу з психолого-педагогічної тематики та «Зведеної бази даних дисертацій з питань освіти, педагогіки та психології», здійснюється реферування статей для реферативного продукту БД «Україніка наукова».

Надаючи інформаційну підтримку навчальній, науковій та виховній діяльності, бібліотека прагне бути активним партнером на всіх стадіях життєвого циклу наукових досліджень вчених університету, сприяє підвищенню рейтингу вищого навчального закладу та формуванню бренду вченого. Відповідно до читацьких потреб, бібліотека постійно удосконалює технології акумуляції суспільно значущої інформації, забезпечує широкий доступ до власних ресурсів, послуг і продуктів, гармонійно поєднує традиційні та електронні форми у бібліотечному сервісі, виступає навігатором та посередником у сучасній системі інформаційно-комунікативної діяльності. Якісні зміни, які відбуваються у бібліотечно-інформаційному середовищі, характеризуються загальними тенденціями, пов'язаними з: широким розповсюдженням електронних ресурсів; впровадженням та розвитком нових інформаційних технологій; тенденцією збільшення віддалених користувачів; підвищенням вимог до послуг, які надаються бібліотеками.

Бібліотека, як сучасний науково-інформаційний центр університету, визначає стратегію розвитку нового комунікаційного середовища: змінює орієнтацію діяльності в медіа середовищі зі створення контент-стратегії; позиціонує себе як надійне та безпечне джерело інформації, використовуючи для цього всі продукти та послуги, застосовує технології соціального медіа маркетингу, обміну, самоорганізації тощо. Стратегія діяльності бібліотеки ВНЗ вбачається у напрямі інформаційно-аналітичного моніторингу та бібліометричного аналізу системи документальних комунікацій університету, створення передумов для представлення науковців у міжнародних реферативних базах і пошукових системах (Scopus, Web of Science, Google Scholar та ін.), сприяння впровадженню наукових періодичних видань до міжнародних баз даних [5, с.25].

Бібліотека взяла на себе відповідальність за поширення результатів наукових досліджень учених інституту у світовому інформаційному просторі. Перебудовуючи власну діяльність на максимальний розвиток сервісів із підтримки наукових публікацій, освітянська книгозбірня надає допомогу з інтегрування публікацій у світові БД, розвиває сервіси із підтримки наукових публікацій, надає допомогу з інтегрування публікацій у світові БД, консультації щодо реєстрації в наукометричних БД, допомагає створити профіль вченого, установи та наукового видання. інформує про умови публікацій, про систему наукометричних показників тощо [2].

Для наукових працівників університету проведено міні семінари-тренінги з базових питань інформетрії, зокрема бібліометрії. Фахівці бібліотеки проводять індивідуальні та групові заняття з інформаційної культури та надають консультації з культури публікації (оформлення наукових статей, визначення ключових слів, складання списків літератури), консультації щодо реєстрації в науко метричних БД, створюють відео ролики, презентації з бібліографічної культури, бібліометрики, знайомлять вчених університету з особливостями інтеграційних процесів з метою покращення розвитку публікаційної активності та цитування наукових публікацій.

Бібліотека допомагає зареєструватися у наукометричних БД (Google Scholar, Scopus) та міжнародній наукометричній базі даних «Index Copernicus», створити

профіль вченого, установи та наукового фахового видання у «Бібліометриці української науки», надсилає списки щодо активізації авторських профілів та їх корегування тощо, створює відео ролики, презентації з бібліографічної культури, бібліометрики, знайомить вчених університету з особливостями інтеграційних процесів для покращення розвитку публікаційної активності та цитування наукових публікацій. Першочергове завдання вбачалося у тому, щоб фахові збірники увійшли до якомога ширшого кола реферативних та наукометричних баз наукової літератури, а у перспективі – до бази Scopus. Науковці університету активізували цю роботу та зареєструватися в інформаційно-аналітичній системі (наприклад «Бібліометрика української науки» в середовищі Google Академія), що містить інформацію про публікаційну активність і цитованість їхніх праць. Створення та підтримка в активному стані наукових профілів в онлайн мережі – запорука зростання наукової впливовості. Бібліотека систематично проводить моніторинг наукометричних БД, здійснює редакцію авторських профілів та наукових колективів (університету, факультетів, кафедр, наукових періодичних видань).

Висновок. Отже, інноваційні перетворення у змісті, формах та методах діяльності бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського впливають на покращення навчально-виховного процесу та наукової діяльності навчального закладу, приносять помітні соціально значимі результати.

Впроваджуючи в роботу нові форми і методи, поєднуючи традиційні та електронні ресурси, індивідуальні та корпоративні методи роботи, бібліотека здійснила масштабне коло завдань з інформаційного забезпечення наукових працівників, провела цикл заходів, спрямованих на допомогу науково-дослідній діяльності університету. Питання забезпечення вчених необхідними потужними вітчизняними та світовими інформаційними ресурсами, інтеграції наукових публікацій та збільшення рівня представництва університетської науки у міжнародному інформаційний просторі становить пріоритетний напрям діяльності бібліотеки вищого навчального закладу.

Формуючи модель сучасної бібліотеки ВНЗ, персонал бібліотеки займає активну позицію у створенні єдиного інтерактивного інформаційного середовища, центру навчального, наукового та соціального життя університету і пропонує ряд нових бібліотечних послуг та продуктів, є важливим структурним підрозділом, надійним партнером наукового працівника університету. Впровадження в практику бібліотечної діяльності визначених інноваційно-комунікаційних сервісів підвищує значимість окремого вченого, закладу – Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського та позитивно впливає на авторитет української науки в цілому.

Список використаних джерел

1. Білоус В.С. Університетська наука у міжнародному інформаційному просторі / В.С. Білоус, Н.І. Лазаренко, А.М. Коломієць // Матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції «Макаренкознавчий вимір актуальних питань соціальної адаптації особистості» (м. Полтава, 13-14 березня 2017 р.) : [тези]. – Полтава, 2017. – С.11-12 .

2. Колесникова Т. Бібліотека ВНЗ: відповідальність за поширення результатів наукових досліджень / Тетяна Колесникова // Вища школа. – 2014. – № 4 (118). – С. 7–26. – Режим доступу: <http://eadnurt.diit.edu.ua/jspui/handle/123456789/2416> (дата звернення 30.06.2015).

3. Мар'їна О. Контент-стратегія бібліотек у цифровому середовищі / Олена Мар'їна // Бібліотечний вісник. – 2016. – № 4. – С.8-12.

4. Міжнародна наукова конференція "Бібліотека. Наука. Комунікація: формування національного інформаційного простору". – Режим доступу: <http://www.nauka-online.org/content/mizhнародna-naukova-konferenciya-biblioteka-nauka-komunikaciya-formuvannya-nacionalnogo>

5. Назаровець М. Служба інформаційного моніторингу як структурний підрозділ сучасної академічної бібліотеки / М. Назаровець // Вісник Книжкової палати. – 2016. – № 8. – С.24-26.

6. Сербін О. Аспекти формування та вдосконалення сучасної бібліотечної освіти / О. Сербін, Т. Ярошенко // Вісник Книжкової палати. – 2016. – № 8. – С. 12-15.